

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สุขอนามัยที่ดีถือเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สำคัญของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงความอยู่ดีมีสุขของคน การมีสุขภาพอนามัยที่ดีมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากการที่คนเรามีสุขอนามัยที่ดีซึ่งหมายถึง การที่คนเรารู้จักดูแลร่างกาย จิตใจให้มีชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข (ณัฐริณีย์ พิมเสน, 2553: 62) ย่อมทำให้เป็นบุคคลที่เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของสังคม มีความสามารถในการดูแลตนเองและครอบครัว ตลอดจนมีความสามารถที่จะร่วมมือกับคนอื่น ๆ ในการสร้างและทำนุบำรุงสังคม รวมทั้งการช่วยกันสร้างเสริมความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติได้เป็นอย่างดี เมื่อพิจารณารูปแบบของการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพของภาครัฐในประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่อยู่ในการดูแลของหน่วยงานและกรมต่างๆ กระทรวงสาธารณสุข โดยมีเป้าประสงค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านสุขภาพ อันจะนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนอย่างทัดเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นชุมชนพื้นราบหรือชุมชนบนพื้นที่สูงก็จัดอยู่ในพื้นที่ที่ครอบคลุมการพัฒนาด้านสุขภาพของประชากรไทยทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าชุมชนบนพื้นที่สูงจะได้รับการพัฒนาด้านสุขอนามัยอย่างต่อเนื่องแต่จากผลการสำรวจของศูนย์อนามัยบนพื้นที่สูง เกี่ยวกับสภาวะสุขภาพอนามัยชาวเขาบนพื้นที่สูงทั้ง 20 จังหวัดของประเทศไทย ในปี พ.ศ.2547 พบว่า กลุ่มเด็กอายุ 1-5 ปี มีอาการเจ็บป่วยร้อยละ 58.10 ส่วนใหญ่เป็นไข้หวัด เด็กอายุ 3 ปี มีฟันผุถึงร้อยละ 47.6 ปี เด็กร้อยละ 79.60 ชอบรับประทานของหวาน และส่วนใหญ่เป็นขนมถุงสำเร็จรูปและลูกอม ร้อยละ 70.90 เฉลี่ยประมาณ 3 ครั้งต่อวัน (นิตยา แสงเล็ก, 2547) นอกจากนี้จากผลการศึกษาสภาวะสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” (ศศช.) ปีงบประมาณ 2550-2551 พบว่า สภาวะสุขภาพในเด็กแรกเกิดถึง 5 ปี มีภาวะการขาดสารอาหาร คือ มีน้ำหนักน้อยกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 32.2 ร้อยละ 19.7 มีอาการเจ็บป่วย ร้อยละ 48.7 ส่วนมากเป็นหวัด ร้อยละ 85.9 (สมควร ใจกระจ่าง, 2552) เนื่องจากชุมชนบนพื้นที่สูงเป็นชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บนภูเขาตามแนวตะเข็บชายแดน ประชากรของชุมชนประกอบด้วยชาวเขาชาติพันธุ์ต่างๆ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณป่าเขาทางภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552: 6) ทำให้การเข้าถึงสภาพพื้นที่ค่อนข้างยากลำบากและความแตกต่างทางชนเผ่าและวัฒนธรรม เมื่อเด็กเจ็บป่วยบางส่วนก็จะเดินทางเข้ามารับการรักษาที่ตัวเมืองซึ่งต้องใช้เงินจำนวนมาก เมื่อพิจารณาการดำเนินการพัฒนาของหน่วยงานทางด้านสาธารณสุขแล้วค่อนข้างเน้นไปทางด้านกิจกรรมและโครงการในระยะปลายน้ำ

การศึกษาจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระยะต้นน้ำ การศึกษาจะช่วยให้ประชาชนอยู่ดีกินดีอย่างยั่งยืน เมื่อคนมีการศึกษาจะช่วยนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพ ดูแลคน และสร้างความมั่นคงให้กับประเทศได้ จากการศึกษาคู่มือการจัดทำดัชนีชี้วัดทางสังคมและคุณภาพชีวิต พบว่า ปัจจัยนำเข้าที่สำคัญที่จะนำไปสู่การมีสุขอนามัยที่ดี คือ การศึกษา (Kenneth C.Land, Alex C.Michalos and M.Joseph Sirgy, 2012: 284) ดังนั้นเมื่อต้องการให้คนมีสุขอนามัยที่ดีและยั่งยืนควรให้การศึกษาแก่คนในชุมชนโดยผ่านการศึกษา แต่จากการจัดการศึกษาที่ผ่านมา ยังคงใช้รูปแบบเดียวกันทั้งเนื้อหา และกระบวนการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้จากการลงพื้นที่ศึกษาสภาพบริบทด้านสุขอนามัยและจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในเขต อำเภอแม่แตง อำเภอฝางและอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีปัญหาด้านสุขอนามัยที่คล้ายคลึงกันคือนักเรียนมีเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มชุดใหม่แต่ยังขาดการดูแลรักษาให้สะอาด การปฏิบัติตนในการดูแลร่างกายยังไม่ถูกสุขลักษณะ และจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนในพื้นที่ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ยังพบว่า ครูส่วนใหญ่เป็นครูต่างพื้นที่และประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนค่อนข้างน้อย เน้นการจัดการเรียนการสอนเพียงเนื้อหาในบทเรียน ไม่ได้สอดแทรกความรู้ด้านสุขอนามัยให้นักเรียน ทำให้ไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้จริงได้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนเนื่องจากไม่เห็นความสำคัญ และครูแยกเนื้อหาออกจากชีวิตจริง เน้นทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติ ดังนั้นการที่ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพย่อมเป็นปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยได้ดี

จากความสำคัญของสุขอนามัยที่มีต่อการพัฒนาประเทศ ประกอบกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นของพื้นที่สูง นอกจากนี้แล้วยังพบว่าไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูโรงเรียนบนพื้นที่สูงในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัย ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่มีส่วนรับผิดชอบในการบริการชุมชนและท้องถิ่นในเขตจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีโรงเรียนบนพื้นที่สูงจำนวนมาก จึงต้องการที่จะสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยสำหรับโรงเรียนบนพื้นที่สูง เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพด้านการจัดการเรียนรู้อันจะส่งผลต่อความอยู่ดีกินดีของคนไทยอย่างเท่าเทียมกันต่อไป

คำถามการวิจัย

1. ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร
2. รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูงควรมีลักษณะเป็นอย่างไร
3. ผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูงควรมีลักษณะเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูง
2. สร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูง
3. ศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูง

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูง เป็นครูผู้สอนในโรงเรียนบนพื้นที่สูงสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต3 ได้แก่ โรงเรียนในอำเภอเชียงดาว อำเภอฝาง อำเภอแม่เมาะ อำเภอเวียงแหง และอำเภอไชยปราการ จำนวน 155 แห่ง รวมจำนวนครู 1,917 คน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559

1.2 ประชากรที่ใช้ในการสร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูง ประกอบด้วย

1.2.1 ผู้บริหารโรงเรียนบนพื้นที่สูงที่มีประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหาร อย่างน้อย 5 ปี

1.2.2 ครูผู้สอนโรงเรียนบนพื้นที่สูงที่มีประสบการณ์ในการเป็นผู้ครูผู้สอน อย่างน้อย 5 ปี

1.2.3 อาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีความเชี่ยวชาญด้านการศึกษา

1.3 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาผลการใช้รูปแบบ ได้แก่ ครู และผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านวังจ้อม อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตเนื้อหาในการวิจัยมีดังนี้

2.1 การสร้างและพัฒนารูปแบบการสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย เน้นการพัฒนาสมรรถนะ 3 ด้าน คือ ความรู้ในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัย ทักษะในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัย และเจตคติในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัย

2.2 คุณภาพของรูปแบบการสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูง 5 ด้าน คือ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง ความครอบคลุม และความเป็นประโยชน์ ที่ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ

2.3 ผลของการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูง ได้แก่

2.3.1 ผลการประเมินตนเองเกี่ยวกับสมรรถนะของครูโรงเรียนบนพื้นที่สูงในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยก่อนและหลังการเข้าร่วมการพัฒนา

2.3.2 ผลการสอบถามความพึงพอใจของครูเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูง

2.3.3 ผลการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ที่ได้จากการสรุปผลการประเมินการเรียนรู้ของครูผู้สอน

2.3.4 ผลการสัมภาษณ์ผู้ปกครองและคนในชุมชนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบการพัฒนา หมายถึง แบบจำลองที่แสดงถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ในการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูง

2. โรงเรียนบนพื้นที่สูง หมายถึง โรงเรียนที่อยู่เหนือระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 400 เมตร เป็นต้นไป ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ได้แก่ โรงเรียนในอำเภอเชียงดาว อำเภอฝาง อำเภอแม่เมาะ อำเภอเวียงแหง และอำเภอไชยปราการ รวมจำนวน 155 แห่ง

3. การจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัย หมายถึง การที่ครูผู้สอนและผู้เรียนของโรงเรียนบนพื้นที่สูงร่วมกันปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายด้านสุขอนามัย ได้แก่ การศึกษาสภาพปัญหาด้านสุขอนามัยของผู้เรียนในโรงเรียนบนพื้นที่สูง การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน การจัดการกระบวนการเรียนรู้หลากหลายวิธี การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ด้านสุขอนามัย การใช้สื่อการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจ และการติดตามวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

4. สมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัย หมายถึง ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของครูโรงเรียนบนพื้นที่สูง ในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ ที่ประเมินโดยแบบประเมินสมรรถนะของครูโรงเรียนบนพื้นที่สูงในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัย รวมจำนวน 14 ข้อ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ได้ข้อมูลระดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูง ซึ่งจะเป็นแนวทางในการบริหารและพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาได้ตรงตามความต้องการและบริบทอันจะส่งผลต่อการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของผู้เรียนอย่างแท้จริง
2. ได้รูปแบบในการพัฒนาสมรรถนะของครูในการจัดการเรียนรู้ด้านสุขอนามัยของโรงเรียนบนพื้นที่สูง ซึ่งจะเป็นแนวทางให้แก่สถาบันการศึกษา หน่วยงานการผลิตครูใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาครู

